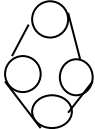

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NA VEIVAVAKOSO LOTU VAKARISITO**

July 08, 18: Penitiko 6 [Penetost 6]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavoui na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A.II Samuela 5:1-5, 9-10[wilika kece 5:1-10; wilika talega I Veigauna 11:1-9; 14:1-7]: A.Ai

Vakamacala lekaleka me baleta na Samuela I kei na II: *Nai matai kei nai karua ni Samuela e dua ga nai vola balavu enai vola vivigi [scroll]. Ea qai wasei ga e muri me vakarawarawataka na kena volai ka maroro'i me veirauti ka rawarawa na kena wiliki. Na vuna ga ni kune vakawasoma kina na yacai Samuela me vaka ni baleti koya ga nai vola; e rairai ni a vakaitavi ena kena volai ena 1375 se 1220 BC/BCE. E nanumi ni levu ea vola ko Samuela, ia eso na tikina e vakaitavi kina ko Necani na parofita kei Kata [I Veigauna 29:29]. Nai naki ni vola me volai kina nai otio'i ni Dauveilewai ko Samuela, [nai balebale ni yacana: sa vakarorogo vua na Kalou-I Samuela 1:20]. E a tukuna na veisau levu e yaco mai na Nona veiliutaki na Kalou [theocracy], ki na nodra a kerea na Isireli mera sa vakatui [monarchy]. Ia e dei tu ga na nodra vakabauta ni nodra Kalou ga ko Jiova e veiliutaki ka sai Koya talega na nodra Tui. Ia, me dua ga na tamata me vakayacora nai tavi ni veiliutaki se nai tavi vakatui me vakataki ira na vo ni veimatani tu ka ra tiko tikivi ira. Dina ga nira sa vakatui, ia me dei tu ga na nodra vakaliuca na Kalou. Ko Tevita na Tui sa duidui sara mai vei Saula nai matai ni tui. Nai matai ni tui ko Saula e tekivu vinaka, sa dau vakarorogo vua na Kalou. Ni toso na gauna sa sega soti sara ni vinaka na nona veiliutaki kei na nona veiwekani kei na Kalou ko Jiova. Na nona tui ko Saula sa dau vakatauvatani kei nai vakarau ni tui rogo ka dokai ko Tevita, ka sa nodrai nuinui na Isireli. Mai vei Tevita sa yavutaki kina na nodra bula ena kena buli cake na vakasama vakaMesaia me vaka era a parofisaitaka mai na parofita, kei ira nai apositolo ka sa mai vakadeitaka na Lotu vaKarisito ni sai Jisu ga sa kawa mai vei Tevita. Sa matata sara ena vakasama vakaJiu ni ra namaka tikoga e dua na Mesaia me mai veisereki, era sa waraka tikoga ogo. Sa matata sara se kenai balebale nira sega ni vakabauti Jisu ni sai Koya na Mesaia era namaka. II. Ke tiko na nomu gauna mo wilika kece nai vola nei Samuela ka rogoca kina nai talanoa ni nona cakacaka na Kalou ka vakayagataki ira na Nona tamata me yaco kina na Nonai naki. Vakatotolo ga na wasei ni I Samuela: 1-7; Sa baleta na bula nei Samuela, kei na nodra ravuravu na meca, kei na nodra kerea na Kalou me vukei ira. 8-15:35: Sa buli Saula me tui ko Samuela, kei na nodrau vakaitavi vata na tui kei na luvena ko Jonanaci enai valu. Ia, ea sega ni taucoko na nona vakarorogo Vua na Kalou na tui ko Saula. 15:35-31:13: Ea buli ko Tevita me Tui ko Samuela, ea sega ni bau kila ko Saula na veibuli sa yaco ogo. Ea tekivu me rogo ko Tevita ena nona a vakadrukai Koliaci na qaqa ni Filisitia. Ka sa rogo vakalevu ko Tevita ena nona veiliutaki enai valu, me vaka ni sa dauqaqa ena nona ravuravu, ia sa sega ni rogo levu ko Saula. Sa siqema ko Saula ni sa rogolevu mai ko Tevita me vaka na nodra seretaka voli na goneyalewa ni Isireli: 'Sa vakamatea ko Saula e 1,000 na meca, ia sa vakamatea ko Tevita e 10,000 [na udolu] na meca [29:5]. Sa dro voli ko Tevita mai vei Saula, ka kauti ira yani na nonai lawalawa ki Filisitia. Erau a vakamatei ko Saula na tui kei Jonacani na luvena ena nodrai valu kei ira na Filisitia. Sa dei tu ga na lewa ni Kalou ena veika me baleti Tevita, ko ya me sa tui Isireli. Ea kaya na Kalou*

vei Samuela, 'Au sa cati Saula ka'u sega ni vakatara me tui tikoga e Isireli. Kakua ni yalobibi tiko me baleti koya...lako vei Jese ena koro ko Peceliema baleta ni'u sa digitaka e dua vei ira na luvena me tui' [I Samuela 16:1]. Sa yaco na veika vereverea ena vuvale vakatui nei Saula. Ena dua na yasana: sa kune kina nai vadi vuni, vere ca kei nai vadi lawaki vakapolitiki me vakamatei Tevita ka me tui tikoga. Ena yasana kadua, na nodrau lomani Tevita na luveni Tui, ko Jonacani kei na nona domoni Tevita ko Maikali ka yaco me watina. Ni sa cati Saula na Kalou sa kauta laivi vua na Yalo Tabu, ka kenai sosomi na yalo velavela...sa dua nai tinitini vakaloloma dina. Sa soli vei Tevita na Yalo Tabu, ka sa nonai yaragi na vakabauta na kaukauwa ni Vosa ni Kalou me veiqaravi kina ena gauna dredre ogo kei na gauna sa tui kina. Sa rauta me qaqa ena nona valuti Koliaci, e kaya ko Tevita, ena Same 9:9-20, "Au na vakavinavinaka vei Jiova ena yaloqu taucoko; au na tukuna kecega na Nomuni cakacaka e veivakurabuitaki." Sa oti eke ko Saula ka sa vakavakarau ni tui rogo ka dokai ko Tevita, na nodrai nuinui na Isireli. Sa raica na Kalou ni ko koya sa 'yalovata kaya' se vaka na lomana; I Samuela 13:14 se ena Cakacaka 13:22 'Au sa kunei Tevita na luvei Jese, a tamata sa vaka na lomaqu...' Nai ka II Samuela nai tomani ga ni I Samuela ka sa baleta ga na veiliutaki nei Tevita na Tui. Ni sa mate ko Saula era sa digitaki Tevita na Juta me nodra Tui. Ia e na loma ni 7 na yabaki e rau veivaluvaluti kina ko Tevita na Tui Juta kei Isiposeci na luvei Saula na Tui Isireli [10 na yavusa]. E muri sa qai tui kece e Isireli cokovata. Sa kabai Jerusalemi ko Tevita ka kauta kina na Kato ni Veiyalayalati; sa buli Jerusalemi me koro turaga e Isireli. Sa nanuma me tara na vale ni soro, ia sa solia vua na luvena ko Solomone me tara. Sa yalataka ga vua na Kalou ni na tui tawamudu nona kawa [na vakasama eda sa vakayagataka na Lotu VaKarisito me baleti Jisu na kawai Tevita]. Sa valuti ira kece nona meca ko Tevita ka qaqa kina. Ena dua nai valu ogo e sega ni a lako kina, ka lasa kei Pacisepa na wati Uraia, a qai yaco e muri me watina ni sa bukiveretaka me vakamatei ko Uraia. Sa sotava ko Tevita na veika dredre e vuqa ena nona matavuvale kai sau ga ni nona talaidredre vua na Kalou: na luvei Tevita ko Amoni e kucuva na luvei Tevita gone yalewa ko Tema, ka vakamatei kina ko Amoni. Ko Apisalomi e vuaviritaki tamana ko Tevita, ia e qai mate e muri enai valu [ko Apisalome]. E sega ni tamata dodonu vakaoti ko Tevita, ia sa tu nona malumalumu, sa lomani koya tikoga na Kalou ka vakayacora tikoga nona vosa ni yalayala ni na tawa mudu me tui nona kawa [7:11b-14...wilika vinaka na tikina ogo]. Na Kalou ga sa tukuni Tevita ni 'tamata e vaka na lomaqu...' edua e voleka vua [I Samuela 13:14; Cakacaka 13:22]. Vakadikeva mada na veivakasama ogo: Mai vei Tevita sa yavu ni nodra bula ka buli cake kina na vakasama vakaMesaia ka parofisaitaka ko ira na parofita kei ira nai apositolo ka vakadeitaka na Lotu vaKarisito ni sai Jisu ga sa kawa mai vei Tevita. Sa dau divi tu me yaco tale mai na gauna 'koula' me vaka na gauna nei Tevita ...ogori na nodra nanamaki na Isireli ka ra namaka tiko ga me yaco mai na Mesaia, ia koi keda na Lotu VaKarisito sa dua tani. Sa matata sara ena vakasama va Karisito ni sai Jisu sa vakayacori kina na parofisai ni Mesaia, ko koya sa veisereki ena veivesuki ni valavalaca. Ena veimacawa sa oti yani eda raica mai kina ni tamata, se dua e veiliutaki ni sa lutu mai na liga ni Kalou ena tini ga e na vakaloloma, beci kei na mate. Mai na bula nei Tevita eda vulica kina na veivakalougatataki e yaco ena bula dauvosota, kei na kena guilecavi vakadua sara na ca e caka vei keda. Ni yaco mei vakarau ni noda bula na vosota, kei na noda kauwaitaka ga na veika vinaka [positive and not negative] ena noda veimaliwai kei ira na tamata, ena totoka ka mana na bula. Nai vakarau ni bula vakaoqo ena solia vei keda edua na kaukauwa levu, kei na galala meda nanuma ga nai tavi ka sega na vuvu kei na lomaca meda vakaoti gauna kina. Me sa noda ga na galala kei na vakacegu meda dauveiqaravi vinaka kina. Sa kenai lutua ga na dina ni noda vakabauta ka vakaraviti keda ena kaukauwa ni Vosa ni Kalou me vakataki Tevita.

I. Nai II Samuela 5:1-10 sa dei tu na kacivi nei Tevitai me Tui ka sa tekivu mera vakarorogo vua na lewe ni vanua. Enai vakaro nei Tevita ea vakamatei kina na kai Amalakaiti ka a vakotia na bula nei Saula, baleta ni a kaya ko Tevita ni sega ni dodonu me vakamatei vaka ko ya na lumuti ni Kalou. Enai valu ogo e vakamatei talega kina ko Jonacani nai tau se nai tokani daulomani nei Tevita. Vei ira na cati Saula, era gu me qeyavu na nona kawa vakatui ka rau vakamatei Isi Poseci ko Peana kei Rekapu ni a moce koto. Sa sega talega ni donu vei Tevita, ka rau a vakamatei talega kina na lewe rua ko ya. Sai naki levu nei Tevita me vakaduavatataka nai to nei Saula kei na nonai to, ka mera dua ga na matanitu na 12 na yavusa. **II. Ogo [3-5]** sai katolu ni gauna ea lumuti kina ko Tevita me Tui: ai matai, mai Peceliema [I Sam 16:13]; ai karua, me Tui Juta [II Sam 2:4]; kei na nona sa yaco me Tui Isireli, na Matanitu Cokovata. Ni sa oti e 30 na yabaki ni nona bula; [raica na Luke 4:23, sa yabaki 30 ko Jisu qai tekivu me veiqaravi]. Sa qai vakataucokotaki kina na kena yalataki me Tui Juta, rauta e 7 na yabaki [7 na yabaki ka 6 na vula], ka tui

Isireli ena 33 na yabaki, [5] e tui tiko ena loma ni 40 taucoko na yabaki. Sa sega ni vakariri ko Tevita, sa waraka ga na gauna ni Kalou me qai nodra Tui taucoko na Isireli. III. Ko ira na Jepusaiti, ka ra kai Kenani [Dauveilewai 1:21], era tawani Jerusalemi [se Saioni] ka dredre sara me kabai rawa ka ni kaukauwa vinaka tu na kena bai. Sa raica ko Tevita ni toka e loma donu ni vanua na koro ko Jerusalemi ka rawa me nona koro turaga. IV. Dina ga nira boletaka na tiko e na koro vakabai ko Jerusalemi ka dredre sara me kabai. Era dokadokataka ka kaya ke ra yadrava mada ga na mataboko kei na lokiloki era na vaaluti ga ka vakadrukai na via kaba [t.6]. Oqo na vosa ga ni veibeci. Ia na vuku nei Tevita era sa kabai Jerusalemi rawa ena nodra vakamuraia na drodro ni wai ka muria me yaco ena koro ko Jerusalemi ka vakarusa. Sa bulia kina ko Tevita me koro turaga ni nona Matanitu vou ko Jerusalemi se Saioni sa vakatokai talega me “Koro i Tevita.” V. Sa dina ni tu na veika dredre ena matai Tevita, sa dina ni sa rogoca na nodra vosavosa na Jepusaiti ni dredre sara na kaba na koro baleta ni ko ira mada ga na mataboko kei na lokiloki e rawa ni taqomaka. Sa sega ni vakararavi ko Tevita ena kaukauwa vakatamata, ia sa nuidei ni sa tiko vata kei koya ko Jiova na Kalou Kaukauwa [10]. Na veika e gadreva me vakayacora sa sega ni daro baleta ni sa nuitaki Jiova. Veitalia ga na bai dredre era viria na tamata ka ra nanuma ni tudei, sa rawa ga ni basuki ke dei tu na vakararavi kei na vakabauta na Kalou. Sa talei ni dau vakarogotaka ga vua na Kalou ko Tevita na veika e dodonu me vakayacori...me yaco ga na lewa ni Kalou. *Sa dua dina nai vakavuvuli vinaka meda taura matua ni tarai keda na veika dredre ni noda bula ena veisiga yadua. Sa sega ni dua na ka e dredre vua na Kalou!*

B. Nai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, na nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka me me veivuke. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata... meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuiki [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani tu sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-law] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena*

soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 48, mai nai wasewase II ni Same [42-72], na Kalou Dauveivakabulai sa vakabulai Isirel; ka sa vakabulai keda talega mai na rusa ena vuku ni valavalaca.

Same 48: sa dusia na cecere ni Kalou sa tiko ena koro ko Saioni ka sa dodonu me vakacaucautaki kina, [ko Saioni, na yacana talega ko Jerusalem]. Baleta ga ni koro ni Tui ko Saioni, na koro sa tiko kina na Kato ni Veiyalayalati, sa tiko talega kina na Kalou. Na Nona tiko na Kalou sa vu ni reki, sa Dauveimaroroi, sa Dauveitaqomaki, sa Dauveivakabulai. III. Na Kalou oqo sa taqomaki Jerusalem na nodra koro tabu na Jiu; ko Jiova ena veitaqomaki ena veigauna kecega. Ni dua nai tikotiko e taqomaki vinaka me tu na kena veitaqomaki vakalivaliva se yadravi ena siga kei na bogi, sa dredre me basuki rawa. Ia nai yaloyalo kei Jerusalem sa vakadeitaka na nona veitaqomaki na vanua e dabe kina na koro, ka sa bibi sara ni sa sega ni rawa ni basuki rawa se kabai ni sa kena Dauveitaqomaki na Kalou. IV. Sa rawa ni bulia na tamata na ‘dauveitaqomaki’ eso me vaka na vuku, vuli vinaka, nai lavo, nai yaragi vakaivalu me vakayagataka na tamata, ia sa dodonu ga me qarauna. Na Nona tiko na Kalou kei keda, ko koya sa Dautaqomaki keda; me sa Vu ni reki, sa Vu ni bula me ia ga vua na veivakacaucautaki kei na vakavinavina.

C. Ai Vakamacala me baleta nai vola nei Paula vei ira mai Koronica: *Nai vavakoso mai Koronica e tauyavutaka ko Paula ena 50 AD/ACE ni oti na nona veisiko ki Aceni [Cakacaka 18:1-7]. Na yavu ni vavakoso oqo na vunau nei Paula vei ira na Jiu ena nodra vale ni lotu, ka so vei ira era a veisau taumada [Cakacaka 18:8]. Nai vola nei Paula ki Koronica ea volai mai Efeso enai ka tolu ni nona kaulotu ko Paula [Cakacaka 19:1-20:1], rauta na 55AD/ACE. Dina ga ni vakatokai mei matai ni vola, ia ea sa volavola oti ko Paula ki nai vavakoso oqo [5:9], ka saumi talega mai, [7:1] ka sa tiki ni vola oqo nai sau ni taro ni vavakoso oqo. E dua na koro levu ko Koronica kai kekeleke ni waqa, e tiko ena ceva kei Kirisi. Sa sinai talega ena kena veilasa ka tiko kina na veikalou eso ka vaka kina ko Afarodaite [Aphrodite], na kalou yalewa ka qaravi ena dauyalewa [prostitution]. Ni a yaco me dua na koro ni vakacegu vei ira na sotia mai Roma, ka sa tubu vata kina vakalevu nai valavala ca. E na vosa vakaviti e dau kainaki ko Koronica ni ‘koro ni ca,’ sa dina sara ni koro ni ca. Enai I Koronica sa taumada ni vunau kina ko Paula, ka so vei ira sa lotu era sega ni duavata kei na veika sa vunautaka ko Paula se na kena vakadewataki, ka vakavuna na nodra taroga eso na taro me vaka: me baleta nonai apositolo [authority of apostleship];na tawase vakalotu; qaravi ni kalou tani;na bibi ni loloma [13];na bula ni tucake tale mai na mate [15]. Enai II Koronica sa bibi na veikauwaitaki vei ira sa lotu malumalumu se lotu vovovodea ga nodra vakabauta. Na bula dauloloma me solia kece nona bula ena vukudra na tamata [se kai Koronica] sa vakaraitaka ka vakayacora ko Jisu ena nona lomani vuravura ena kauveilatai. Sa bibi me vagolei ira na tamata vei Karisito veitalia ga na nona malumalumu vakayago, ka ni qai veiqaravi vakavinaka mai na dela ni nona malumalumu ka sa solia na Turaga ko Jisu na nona kaukauwa me veiqaravi kina, dina ga ni rairai malumalumu. Sa gadreva dina ga na Kalou meda kunea na bula ena yacai Jisu ka tukuni koya tikoga [5:18-19].*

I. Eda raica mai ena macawa sa oti ni ko Paula e vakabibitaka me vakavatukana na noda loloma ka kakua ni ka ni vosa walega. Ko Jisu sa mai vakavatukanataka na Nona lomani keda ni a solia na Nona bula meda vakabulai kina. Na noda veilomani kei na noda kauwaitaki ira na dravudravua kei ira na vakaloloma sai vakarau ni bula vaKarisito. II. Nai 2 Koronica 12:2-10 sa vakaraitaka ko Paula na nona raivotu, se na kena kaucake ena yagona se yalona. Oqo e dua nai tukutuku veivakurabuitaki a yacovi koya se tara nona bula. Sa dredre me vakadinadinataka ni a yaco dina, se sega...ia sa dua ga na ka matalia, ko ya, ni raica na veika e dredre me vakamacalataki rawa. III. E dua ga na ka sa vakadeitaki, ni ko koya ea kaucake oqo ena yagona se yalona sa “tu vata kei Karisito.” IV. A cava beka na yaga ni nona tukuna ko Paula na ka oqo? Sa rawa ni kenai sau oqo: Sa via dusia ko Paula ni muria na Kalou e dua ga na sala vaKalou me vakaraitaki Koya kina vua. Eda kila deivaki

ni a sa sega ni raici Jisu vakatamata ko Paula [Cakacaka 9:1ff], se ko koya e dua vei iratou na Nona tisaipeli lewe 12, ia sa dei na nona vakabauta ni a kacivi me i apositolo; [raica na Filipai 3:1-11; I Koronica 15: 1-11]. Sa vakayagataka ko Paula na nonai tutu vakaiapositolo me tukuna kina na nona vakadeitaka ni sa talai mai vei Jisu me tukuna nai Tukutuku Vinaka. V. Sa tarava na raivotu oqo kei na matalia ni ka e yaco vua, sa vakaraitaka talega na veika e tarava oqo ni “sa tu vata kei Karisito.” Rogoca sara, “...sa dua na voto ni kau sa vakalauti kina na lewequ...” [II Kor.2:7] oqo e dua na mate ka dau yacovi Paula vakawasoma ka dau vakaleqa se vakamalumalumutaka na nona vinakata me vakayacora vakavinaka kina na nonai tavi. Sa masuta vakatolu na Turaga me kau tani vua na mate ca ko ya, ia sa qai sauma na Turaga ka kaya, “*Sa rauti iko na noqu loloma: ni sa vakalevui na noqu kaukauwa ni sa malumalumu e dua.*” Sa sega ni vakaio na Kalou me kauta laivi na mate, ia sa raica ko Paula ni vukei koya me valomalumalumu tikoga, ka me vakadeitaka na nona vakararavi Vua na Kalou ena veigauna kecega. VI. Ke a tu vinaka na bula, ka rawata tiko na ka kecega, sa vakadeitaka ko Paula ni na yaco mai na gauna me sa dau nuitaka ga na nona kaukauwa, na noda taledi kei na nona rawa ka se vuku [raica na Filipai 3:1-21]. Sa rawa me biu vakatikitiki na Kalou. Sa qarauna vinaka ko Paula ni oqo na veitemaki levu taudua! Sa vulica ko Paula ni dodonu ga me vakanuinui tikoga Vua na Kalou ena veigauna kecega ni nona bula. VII. Na tikina 10, “*O koya oqo au sa vinakata kina na malumalumu, na vakasewasewani, na vakadravudravuataki ena vuku i Karisito: ia ni’u sa malumalumu au sa qai kaukauwa.*” Sa vakavinavinakataka ga na bula sa sotava na “voto ni kau” ka sa kaya vei koya na Kalou ni sa “rauti iko na noqu loloma.” Sa sega ni kau tani na ‘voto ni kau,’ ena rawa ni vakavuna na yalolailai kei na vakabesebese se na soro koso. Sa gai vakayaloqagataki Paula ga na Nona sega ni vakayacora na Kalou na nona kerekere. Sa vosota kina na veika dredre kece ea yacovi koya: na vakasewasewani, na vakacacani baleta ga ni yaco tiko ena vukui Karisito. Na veika dredre sa tarai koya oqo sa vakatitobutaka na nona bula vakayalo kei na nona veikilai kei Jisu. VIII. *Eda sa raica rawa eke ni dodonu ga me vakaoqo nai tovo ni noda bula nida sa nei Karisito. Sa yaga meda vakadeitaka ena noda dui bula ni dredre meda veisau vakataki keda ga, ia meda sa vakanuinui ga vei Jisu Karisito ni tu Vua na kaukauwa levu me veisautaka, vakatitobutaka na noda dui bula meda yacova na bula vakaibalebale vakalevu. Na bula ko ya na bula vaKarisito, sa mai bulataka ko Jisu e vuravura ka sa tovolea ko Paula me muria ka bulataka talega. Ni sa tiko vata na tamata kei na nona vakabauta ka vakaraviti koya vei Jisu, sa na sega ni vakaiulubale ena dredre vakayago ni bula, sa vakayagataka na malumalumu koya me vakayacora kina na cakacaka ni veiqaravi, ka sa sega ni tatarovi.*

D. Marika 6:1-13 [wilika na Maciu 13: 53-58; Luke 4:16-30]: Ai Vakamacala lekaleka me baleta nai vola se Kosipeli nei Marika: O cei ko Marika? E tolu na yacana: Marika [Marcus] na yacana vakaLatini [Roma], Joni se Jone [Johannan- God has shown grace-Sa vakaraitaka na Kalou nona loloma savu], na yacana vakaIperiu kei Kolobodatoluse [Colobodactoluse -stubby fingers-qaqalo lelevu ka lekaleka] na yacana vaKirisiki. Na yaca Jone Marika e yaca vakayagataki vakalevu [common names] ka so na gauna e nai VT e vakayagataki ga e dua na yaca, Jone se Marika, ena yaga me vakuri tale na yacana baleta ga ni vica tiko na Joni se Marika se Joni Marika enai VT kei na i tukutuku ni lotu taumada. Ko ira na DauniVT e duidui na nodra i vakamacala me baleta na yaca Jone Marika. Baleta ni dau kacivi ena yacana vakaRoma Marika, e rairai e dua e toka vinaka. Eda kila ga ni dua na vale levu nei tinana ko Meri e Jerusalemi era dau soqo kina ko Jisu kei na nona tisaipeli kei ira na vakabauta. [Na cauravou a tomani Jisu kei iratou na tisaipeli ki Kecisemani [Marka 14:51,52] e dreti laivi vua nai tutuvi ka ni luvaiwale tu...e rairai e dua ga e yadra cecekala mai me tiko ga ena gauna ni masumasu ka rogoca tiko na masu nei Jisu niratou a moce na tisaipeli, e rairai eratou lako mai nona vale ko Jisu kei na nona tisaipeli]. Ko ira na lewe 120 era a tiko ena dua na vale levu, na vale a ceguvi iratou kina ko Jisu ena Yalo Tabu [Joni 20], se e a sovaraki kina na Yalo Tabu [Cakacaka 2:1ff]; na vale ni soqo ni sa tucake tale mai na

mate ka rairai kina ko Jisu. Sa rairai o koya ga na vale ogo nei Meri kei Jone Kolobodatuluse Marika. A vola ko Joni Marika [Cakacaka 12:12, 13:13] nai tokani nei Panapasa kei Paula. Dina ga ni rau a veileti kina ko Panapasa kei Paula, e muri sai tokani nei Paula, ni a vesu tu mai Roma [Kolosa 4:10; Filimoni 24; 2 Timoci 4:11]. A volai mai Roma ena loma ni 55-65 AD/ACE kai matai ni Kosipeli a volai. Baleta ni a volai mai Roma, e nanumi ni yu ni tukutuku se soli tukutuku vei Marika ko Pita, nai tokani ka tisaipeli nei Jisu. E a nanumi taumada me vakatokai ga me Kosipeli nei Pita. E vica nai tukutuku me baleti Pita, vakauasivi nona malumalumu, me vaka na 'Lako tani ki dakuqu, Setani...' [8:33]. Ko Maciu e vola na bibi ni nona vakatutusa ko Pita, Maciu 16 me baleta ni ko Jisu na Karisito, na Luve ni Kalou kei na vakasama ni vei Pita a kaya kina ko Jisu, 'ena dela ni vatu ogo au na tara kina nai soqosoqo lewe ni lotu.' [E duidui na vakadewa ni tikina ogo mai na Lotu Katolika vakaRoma kei keda na veimatalotu eso [Protestant churches]. O Pita e a sota ga kei Jisu mai na nona veipapitaisotaki [tabadromuci ena wai me vakasavasavataki] ko Joni; a papitaiso talega kina ko Pita. Mai na Joritani ga e tekivu kina na Kosipeli nei Marika, na vanua ga ka tekivu kina ko Pita. E sega enai vola nei Marika na i tukutuku ni sucu nei Jisu se na nona gauna ni gone, ia sa tekivu sara ena nona tukuna na Matanitu ni Kalou ka laki tini ena kauveilatai. Ko iratou na vo ni Kosipeli Maciu, Luke kei Joni eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. Na cakamana levu taudua a vola ko Marika ka cakamana kaukauwa taudua ko ya na rarawa kei na mate nei Jisu, kai matai ni tamata me doka ka raica na bibi ni caka mana ogo na turaga ni valu ni Roma ka cavuta na vosa, "Sa dina ga sa luve ni kalou na tamata ogo" [15:39]. Na levu ni vakamacalataki ni vosa vaka 'Aramaic' [vosa ni veisiga e Isireli] kei na vosa vakaIperiu [vosa volai me vaka nai Vola Tabu Makawa-Tanakh] sa macala ni a vola tiko nai vola ogo ko Marika vei ira na kai matanitu tani era sega ni kila na vosa vakaIperiu e Isireli. Nai naki levu ga ni Kosipeli nei Marika me tukuna se ko cei ogo ko Jisu, nona cakacaka kei na nonai vakavuvuli me vaka eda raica ena wase 13. Ko Jisu a lako mai me veivakabulai ka solia nona bula ena yukuda na lewe vuqa [10:45]. Nai tinitini ni vola ena wase 16 e veiletitaki vakalevu, e tolu na kena nanuma: 1. Yala ga ena 16:1-8 ena dua nai yatuvoa ka sega ni vakaoti baleta ni tini ga ena 'afraid of...' rerevaka.. 'sa qai tini vinaka e muri vei ira eso me vaka e volai 'niratou sa rere'. 2. Vakuri ena 16:9-20 ka sa matata vinaka ni kau mai na veivakasama ogo e muri sara me taucoko kina na vakasama me vaka na vo ni Kosipeli, ko ya me tini ena tucake tale, na qaqa ni sa rairai veiratou na tisaipeli, na nona kaucake ki lomalagi, na yalataki ni nona na lesu tale mai kei na nodratou talai me tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai. 3. Ka tolu ni otioti e vakuria ga na tikina e 8, ena 9 kei na 10 me vaka ogo: 'Eratou sa lako yani vakatotolo na marama ka tukutuku vei Pita kei iratou nonai tokani na vuku ni veika sa yaco. Sa oti koya, sa talai iratou na nona tisaipeli ko Jisu ki na tokalau kei na ra me tukuna nai tukutuku tawa mudu ka savasava mera rogoca na tamata ka vakabulai kina ka tawa mudu'. Baleta ni vakaogo na kenai tinitini, eso na vakavakatu e lako mai: 1. Ni sega ni vinakata ko Pita me dusi ni taleitaki koya taudua ga ko Jisu [favour] ka tukuni na veika baleti koya me vaka ni a rairai taudua ga vua ko Jisu [IKoronika 15], e a dresuka laivi. Na kenai tini ga ena 'rerevaka'sai vakadinadina ni vakasama ogo. 2. E so era kaya ni rairai a kama na kenai otioti ena kena kama ko Roma...ogori e so ga na vakasama ena veigauna. [E na tomani tiko nai vakamacala lekaleka eso baleta nai vola ogo ena veimacawa.]

Marika 6:1-13: I. Ena macawa sa oti eda goleva kina e rua nai talanoa talei veicurumaki. Nai talanoa veivakurabuitaki e rua: na vakabulai ni yalewa turuvidra-balavu ka yabaki 12; kei na nona a vakaturi cake mai na mate na goneyalewa yabaki 12, ea vakayarayarataki ira mai na tamata vei Jisu. Sa dusia na roka ni vakabauta e yacova rawa e dua me vakabulai kina [yalewa duruvidra balavu], ena yaco dina sara na bula nida sa vakabauta na dina ni vosa ni Kalou. Sa mana talega ni lako e dua vei Jisu ka kerea Vua ena vakabauta me vakabulai na wekana se nonai tokani [Nona vakabauta ko Jairo, nai Vakatawa ni Vale ni Lotu na sinakoke –synagogue, na tama ni gone yalewa yabaki 12]. Oqori na sala e rua e rawa ni da muria. **II. Marika 6: 1-13: Rua nai talanoa: Matai: ciqomi taumada** ko Jisu, vakalailai ea cati mai Nasareci na Nona koro dina. Ni a yaco ki Nasareci, sa tekivu sara na veivakavulici: 'ni ra sa rogoca, era sa kurabui' ena vuku talega ni cakamana sa vakayacora'. Vakalailai ga era sa qai nanuma lesu na Jisu ga e a bula vata kei ira ni sa gone lailai ka sa tu oti na nodra bulia na vakasama makawa ko ya me baleti koya. Era sa vakadeitaka na vakanananu makawa me baleti Jisu, na matai ga ka ra kila na nona volau kei tamana. Sa dua ga na matai; ia sa ra taroga se na Vu ni kaukauwa sa vakayagataka me veivakabulai se vunau kina: se kau

mai vei se nei cei??? [Ko ira mai Nasareci kei keda eda sega ni kila taucoko na 30 na yabaki ni nona bula; e da sega talega ni kila sara na veitalai mai Vua na Kalou ka vakayacora tiko ko Jisu ka mera qai kilai koya ena nona bula kei na veiqaravi...sa totolo ga na nodra vakatulewa kei na noda vakatulewa!]. Era sa vakadeitaka, era yalovata, ka ra sa sega ni ciqomi Jisu ena Nona koro dina. Era kila vinaka mai Nasareci na tamana, tinana, kei iratou na tacina kei na ganena. E ra vakataroga se rawata mai vei na kaukauwa sa tu vua me vakabulai ira kina na tamata. Ena vanua qiqo ko ya se ena koro koya, e vica ga na caka mana ea vakayacora *baleta ga ni ra tawa vakabauta se lailai na nodra vakabauta.* Ni sa lailai se yali se sega na nodra vakabauta na tamata, sa sega ni yaga na veiqaravi, dina ga ni kaya na vosa nei Jisu, “*Sa vakarokorokotaki na parofita ena vanua tani...*” ia e sega ga mai na nona vanua se koro dina. Sa levu tu na vanua mera la’ki veivakatisaipelitaki [making disciples] kina, ia mera lako ga yani ki na vanua era gadreva dina na veivakabulai. Eda na vakataroga se cava e lailai kina na nodra vakabauta na lewe ni koro ko Nasareci? Sa matata sara ni sa buli rawa na vakasama ena dua na vanua me mua kina se vakadeitaki [solidified], na lomavata se yalodua, sa dredre sara me veisautaki...sa dua sara na ka vakaloloma. Ia sa na biu koto koya me toso tale na veiqaravi! II. Ai karua, sa talai ira yani na lewe 12 ko Jisu ena veitalai ni kena vakatetei na Matanitu ni Kalou se Matanitu Vakalomalagi. Sa tomani yani na veiqaravi nei Jisu e nai karua ni talanoa, ko ya na Nona lako ena veikorokoro me la’ki vunau ka veivakabulai, [6b-13]. Era sa talai me ra veitokani lewe yarua yani na tisaipeli [se lako leleyarua] me ra la’ki caka tisaipeli se buli tisaipeli. Sa matata sara ni sa lako mai ko Jisu, sa kacivi iratou na 12 na tisaipeli ka vakavulici iratou, sa qai talai iratou. Sa sega ni vakayacora taudua ga ko Jisu na cakacaka, ia sai tavi ni tisaipeli [gone vuli] se apositolo [nai talai] mera tomana nai tavi ka muria ga na sala vakaJisu ena veiqaravi. Enai vola oqo nei Marika era sa vakasalataki me ra kua ni kauta e dua na ka: kua nai vaqa, kua nai lavo, me daramaki ga e dua nai sulu rawarawa, ko ya me kua ni dua nai sulu ni veisau se daramaka tu e rua nai curucuru. *Nai titiko ga vakaivakatawa ni sipi kei na ivava me vukea nai lakolako ena buca kei na veidelana.* Ko Luke kei Maciu e rau tukuna mera kua ni kauta e dua na ka, [raica na Maciu 13:53-58; Luke 4:16-30]. Era sa vakadeitaki mera kakua ni vakararavi enai vurevure ni yau vakatamata, ia enai Vurevure ga, ko ya na Kalou. Enai lakolako oqo era sega ni vaqara na vale mera curu kina, ia sai tavi ni taukei ni vale me vakacuruma na vulagi lako. Sa dodonu oqo vakaJiu ka ni da sega ni kila ni ko vakacuruma e nomu vale e dua na agilosi se dua ena vakavuna vei iko na veivakalougatataki [raica na Vakatekivu 18:1-15; Iperiu 13:2; Roma 9:9]. IV. Wilika vinaka sara nai tavi bibi vakatisaipeli me laki vakayacori. Raica na Maciu 16-17, 18-20 ka veitalanoataka vata kei na tikina oqo: Nai tavi vakaulotu, veivakalotutaki [evangelism, making disciples] se tei vavakoso [church planting]. Era sa lako ena kaukauwa ni Yalo Tabu sa solia na Turaga ko Jisu, ka mera la’ki vunau [veivakatavulici] mera veivutuni kina na tamata, vakacemuria na yalo velavela, lumuti ira na tavimate ena waiwai [Jemesa 5:13-15] ka vakabulai ira. Oqo na vuli tara [practical training]...dina ga ni lailai na gauna mera tuberi kina, ia era sa lako ena veitalai nei Jisu kei na kaukauwa ni Kalou. V. Ni ra tarovi, se sega ni ciqomi mai vei ira eso, mera taviraka laivi na kuvu ni soso mai na yavadra. Na taviraki laivi ni kuvu ni soso, e dua nai vakarau vaka Jiu era vakayacora nira lakosivita na vanua vaka Samaria mei vakaraitaki nira tawasei ira mai vei ira na kai matanitu tani. Ni ra cati, me kua ni kabiti ira tiko na soso tawa savasava ni kai matanitu tani. Era duatani sara ko ira era sa muri Jisu, mai vei ira talega na Jiu era sega ni muri Jisu. *Ni ra sega ni ciqomi na tisaipeli kaulotu, mera taviraka na kuvu ni soso mai yavadra, sa*

kenai balebale ni ra sega ni vinakati mai vei ira se vale koya, sa tu ga vei ira na sega ni veiciqomi na kedrai sau.

3. Na sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods] mo rai kina; na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Cava/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioti mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu?

E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo